

Endre Angyal

PITANJE HRVATSKE SECESIJE

Naš referat nema za cilj da izloži te predstavi čitav razvitak i povijest hrvatske secesije: zbog toga govorimo o nacrtu ili o »bilješkama«, tim više što na primjer *Enciklopedija Jugoslavije* uopće nema natuknice »secesija«. Antun Barac govori o »hrvatskoj modernici«, o »zaokretu prema Evropi«,¹ ali pojam secesije mu je nepoznat. Barem je konstatirao točno i pažljivo: »Bogatstvo ideje i eksperimenata bilo je u hrvatskoj književnosti (tog doba; E. A.) veliko kao nikada dotle«.

Na drugoj strani moramo podcrtati, da je ova struja u različitim oblastima imala različita imena. *Secesijom* su ovu struju zvali osobito u bivšoj Austro-Ugarskoj monarhiji, pa tako naravno i u Hrvatskoj. Nijemci je zovu *Jugendstil*, Francuzi i Englezi *art nouveau*, Talijani *stile floreale* itd. Najpopularniji i najobuhvatniji izraz je ostao uopće *secesija*; zato ovaj termin rabimo i mi.

---

¹ Barac, Antun: *Jugoslavenska književnost*, Zagreb, 1954.

Secesija doživljuje danas rekli bismo stanoviti »preporod«. Konstatiramo to ne samo po novim filmovima (na primjer u Viscontijevim filmu *Smrt u Veneciji*) nego i po haljinama mladih žena i djevojaka, po košuljama momaka itd. U raznim državama priređuju izložbe secesijske umjetnosti, te o secesiji postoji i vrlo bogata stručna literatura.² Jedno od najboljih djela ove stručne literature jest valjda opsežna i vrijedna knjiga mađarskog estetičara Lajosa Póka, koji je s velikom marljivošću izabrao dokumente evropske secesije od Arthura Schopenhauera do Louisa Aragona i mađarske secesije od Endrea Adyja sve do Györgya Lukácsa te napisao veoma instruktivan uvod.³

Secesija je dakle međunarodni pokret, koji obuhvaća krajem 19. i početkom 20. stoljeća sve narode Evrope.⁴ Barem je Schopenhauer svojom teorijom (*Die Welt als Wille und Vorstellung*) bio pretečom secesionističke estetike, barem još mladi Aragon osjetio je secesijski ambijenat ne samo u predratnom Parizu (*la belle époque*), nego i u postrevolucionarnoj Moskvi, ali i weimarskom Berlinu, pa su vremenske granice ovog pokreta vjerojatno godine 1850-1914.

Oko 1850. g. nastupaju na scenu estetičari engleskih »prerafaelita«: Ruskin, Morris, Crane, kultivirani ljudi, stojeći vrlo blisko radničkom pokretu, ljudi koji namjeravaju spasiti čovječanstvo »od ružnoće kapitalističkog svijeta« i stvoriti novu, svježiju, suvremenu umjetnost, koja stoji daleko od lažljivih »ideala« kasnofeudalnog ili buržoaskog klasicizma i realizma.

Njihov je bio nasljednik genijalni belgijski umjetnik Henry van de Velde, koji je doživio još naše vrijeme te je bio nazočan i otvorenju izložbe *Die Sezession* (1952) u Zürichu.

Secesija je naravno obuhvatila također Francusku, zatim Njemačku i Austriju. Bečki časopis *Ver Sacrum* (osnovan 1893) ostao je jedan od najvažnijih središta evropske secesije uopće, kao i ruski časopis *Mir iskusstva*, osnovan u ovoj istoj godini u Petrogradu.

Oko 1900. secesija je obuhvaćala dakle čitavu Evropu, od Petrograda do Barcelone, od Londona do Dubrovnika, čak i dalje.

---

² Bahr, Hermann: *Sezession*, Wien, 1900; Cremona, Italo: *Il tempo dell'Art Nouveau*, Firenze, 1964; Hamann, Richard — Hermand, Jost: *Stilkunst um 1900*, Berlin, 1967; Hofstätter, Hans Hellmut: *Geschichte der europäischen Jugendstilmalerei*, Köln, 1963; Hutter, Herbert: *Jugendstil*, Wien, 1965; Lenning, Henry F.: *The Art Nouveau*, The Hague, 1951; Madsen, Stephen Tschudi: *The Sources of Art Nouveau*, Oslo, 1955; Schmutzler, Robert: *Art Nouveau — Jugendstil*, Stuttgart, 1962; Waissenberger, Robert: *Die Sezession*, Wien-München, 1971.

³ Pók, Lajos: *A szecesszió*, Budapest, 1972.

⁴ Bernáth, Mária: *A szecesszió fogalma és helye a tudománytörténetben*. (Pojam i mjesto secesije u povijesti znanosti). In: *Művészettörténet — tudománytörténet* (Povijest umjetnosti i povijest znanosti). Budapest, 1973, str. 91-129.

Poznati srpski historičar umjetnosti Dejan Medaković pričao nam je jedanput, da je on — kada je posjetio Carigrad — vidio u izlozi- ma carigradskih antikvarijata primjere secesijskog umjetničkog obrta, te ovi objekti nisu bili samo zapadnoevropskog, nego i *tur- skog* podrijetla.

Što je suština secesije? Švicarski estetičar mađarskog podrijet- la Carl László namjeravao je definirati secesiju ovim crtama: čežnja velegrađanina prema prirodi, eksperimenat radi sinteze stroja i pastirskog štapa, industrijska proizvodna forma, erotički i alegori- čki elementi u pogledu na svijet, pojmovi »modernizma«, umjet- ničkog obrta, tvornice i robne kuće, Moulin Rouge, ljudi kao Stefan George, Thomas Mann, Marcel Proust, čak i Nietzsche i Blériot.⁵

Ovaj registar moramo dopuniti i hrvatskim imenima. U *Enci- klopediji likovnih umjetnosti* već figurira pojam secesije.⁶ Autorica Olga Maruševsky datira početak evropske secesije odviše kasno, krajem 19. stoljeća, sa Struckom, Trübnerom i Uhdeom u Münche- nu, sa Altom i Klimtom u Beču, sa Liebermannom u Berlinu, ali ujedno točno konstatira: »Izvori secesije nalaze se u književnim i umjetničkim pojavama u Francuskoj i Engleskoj, a njene osnovne karakteristike zajedničke su sličnim pojavama u ostalim evropskim zemljama«.

Hrvatska secesija počinje po Olgi Maruševsky osnutkom *Dru- štva hrvatskih umjetnika* (1897) u Zagrebu, *Književno umjetničkog kluba* (1900) te knjižicom političara i publicista Ive Pilara: *Secesija* (Zagreb, 1898). Za autoricu su tipični secesionistički umjetnici Bela Čikoš-Sesija — on ima inače veze i s Mađarskom! — kipar Rorbert Frangeš-Mihanović te, poglavito, arhitekti Martin Pilar, Julio Deutsch, Josip Vančas ili Lubinsky, kojega Sveučilišna knjižnica u Zagrebu je »najznačajnija građevina naše secesije«.

Da je mladi Meštrović tipična pojava secesije, o tome mnogo čitamo kod Krleže. Ali mladi Krleža također počinje književnu karijeru pod barjacima secesije: mislimo na njegove *Simfonije*, osobito na *Pan*. Hrvatski su secesionisti Rosandić, slikari Kraljević i Ljubo Babić, djelomično i Bukovac, a među književnicima Voj- nović, Matoš, Polić-Kamov, Babić-Đalski, Domjanić te, osim mladog Krleže, još i mladi Nazor. Nadamo se da ćemo jedanput imati mogućnosti opširnije govoriti i pisati o fenomenu hrvatske — even- tualno i južnoslavenske secesije: pjesnici Dučić i Rakić u Srbiji, arhitekti Plečnik i Fabiani u Sloveniji! Danas, u okviru kratkog referata možemo samo eksponirati temu, i — ovdje, na jadranskoj obali — baciti barem jedan kamen u more. Inače: sama Opatija tipična je secesionistička pojava! Mogli bismo napisati duhovit esej pod naslovom: »Opatija i bit austro-ugarsko-hrvatske secesije«.

---

⁵ In: *Panderna*. Almanach 1966; Doppelnummer 7+8.

⁶ *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, IV, 188-189.

Zadovoljimo se dvama primjerima: Ivom Vojnovićem na desnom, Jankom Polić-Kamovom na lijevom krilu hrvatske secesije. Vojnović, taj dubrovački *conte*, tipičan je secesionistički *dandy* — à la Oscar Wilde — čitavim načinom života, pa je i kao pisac tipičan predstavnik ne samo hrvatske, nego i evropske secesije. *Lapadski soneti* prepuni su secesionističkih motiva, secesionističke atmosfere. Citirajmo barem sonet *Miholjice*, te ćemo odmah osjetiti štimmung evropskih slikara tih vremena:

Iz crne zemlje žuto cvijeće raste
pa bijedo trepti sred sunčanog sijeva,
ko tihe svijeće dok se misa pjeva
u spomen dneva kad su bile laste.

I ja za plamom vaših cvjetnih luči
osamljen slijedim zadnji dah Aprila
svud ištuć mjesto gdje bi duša skrila
sjen mrtvog Ljeta što me sad još muči.

Kol blago, sjetno i taj ophod prođe
Lapadom pustim otkle čempres viri
i tužni pjev se *maslinarka* vije!

Tek pratnja stade kad cvijet žalu dođe . . .
Tad na hrid sjednuh i tu bol se smiri. —
Preda mnom Jesen maglom val već krije.⁷

Posve smo u estetskoj sferi Georgea, Hofmannsthala, Wildea, čak i Burne-Jonesa, Puvis de Chavannesa, mladog Vogelera: jednom riječju, u svijetu secesije. »Žuto cvijeće«, koje »blijedo trepti« kao »tihe svijeće dok se misa pjeva« — takvi motivi su *leitmotivi* čitave evropske secesije, i u književnosti, i u umjetnosti. Secesionistička je i Vojnovićeva sintaksa, čak i interpunkcija: osobita naklonost prema tri točke, crtici, uskličniku. O tome bismo mogli još dugo diskutirati te analizirati *sub specie secessionis* i Vojnovićeve drame, poglavito *Gospođu sa suncokretom*, *Imperatrix* ili *Dubrovačku trilogiju*. Samo još jedan citat iz *Trilogije*, iz scene (*Allons enfants!*) u kojoj stari gospodar Orsat *izrazito* govori i sanja o »velikoj secesiji«, o bijegu vlastelina iz Dubrovnika:

Pa ako ova tisućgodišnja zemlja slobode valja da propane, a mi homo! . . . braćo, — djeco! Eno nam lađa našijeh u porti. Ukrcajmo se, ponesimo barjak i sv. Vlaha, pa odjedrimo, kao naši davni oci! — Oh! sretnoga plova! . . . Homo! Homo! Galebi i oblaci će nas pitat — Ko ste? Koga ištete? . . . a jedra će odgovoriti: Dubrovnik plovit! . . . Dubrovnik opet ište pustu hrid da sakrije Slobodu.⁸

---

⁷ Vojnović, Ivo: *Pjesme, pripovijetke, drame* (Pet stoljeća hrvatske književnosti), Zagreb, 1964, str. 43.

⁸ Vojnović, op. cit., str. 239-240.

Rekli bismo: ovaj »sretan plov« bio je ideal i sanjarenje čitave secesije. Tako i mladog, tragičnog Polić-Kamova. Suvremena hrvatska kritika s punim pravom naglašuje elemente ekspresionizma, čak i futurizma kod Kamova, ali u osnovi je on još bio čovjek secesije, čovjek i pjesnik koji je izbjegao (*secessio!*), ne samo iz klupa klerikalnih škola, ne samo iz lažnog »khuenovskog« svijeta, nego na kraju i iz Hrvatske onoga doba te umro u Barceloni, u gradu u kojemu je suvremeni mu arhitekt Antoni Gaudí sagradio crkvu Svete Obitelji (*Sagrada Familia*), to remek-djelo secesionističke umjetnosti. I Kamovo odricanje biblijskih mitova, biblijskih pojava, jest neka vrsta *secesije*, bijega od starih formi; traženje novog svijeta.

Smiješan si, Mojsije, i bijes je tvoj bestijalan:
oči su tvoje ko oči bika;
srdžba je tvoja ko srdžba glupih.
Plemenit je himnus naš — za tebe ima smijeh.⁹

Smijeh za stari, propali svijet, »plemeniti himnus« nove, mlade generacije: eto ukratko čitavog raspoloženja secesijske umjetnosti. Mogli bismo s ovoga stajališta analizirati još i *Joba* ili *Pjesmu nad pjesmama*, mogli bismo tražiti paralele između Kamova i demon-skih elemenata secesionističkog slikarstva, čak i glazbe (Beardsley, Stuck, Munch, mladi Stravinski!), ali naše je vrijeme kratko. Moramo dakle završiti referat te umjesto izraza *hrvatska moderna* predložiti termin *hrvatska secesija*.

---

⁹ Polić Kamov, Janko: *Pjesme, novele, drame, eseji* — Cerina, Vladimir: *Pjesme, eseji i članci* (Pet stoljeća hrvatske književnosti), Zagreb, 1968, str. 37.
